

SEX
SAMFUND

UGESSEX

FLIRT OG GRÆNSER

9.klasse

DKR
DET KRIMINAL
PRÆVENTIVE RÅD

INDHOLD

Lærerintroduktion	3
Formål	4
Rammer og progression	5
Vigtige overvejelser før undervisningen	6
Kapitel 1 Flirten	12
Flirt, normer og grænser. Fra stol til stol	13
Hvad er god flirt? Brainstorm og refleksion	16
Flirt, fest og alkohol. Film og gruppearbejde	18
Fra interesse til scoring. Scriptøvelse	20
Billeder af flirt. Billedøvelse på google	23
Kapitel 2 Scoringen	25
Tak, men nej tak. Firehjørne-øvelse	26
Grænser. Ryg mod ryg	28
Hvad kan de gøre? Film og forumspil	30
Kapitel 3 Efterspillet	35
Dagen derpå. Film og gruppearbejde	36
Hvem kan gøre noget? Case med benspænd	38
Forebyggelse af seksuelle overgreb. Miniprojekt	40

Uge Sex © Det Kriminalpræventive Råd, 2019

ISBN nr. 978-87-93654-06-8

Kopiering og print af dette materiale eller dele deraf er kun tilladt efter reglerne i gældende lov om ophavsret eller inden for rammerne af en aftale med Copydan.

Indhold: Katrine Andersen og Morten Emmerik Wøldike, Sex & Samfund

Ansvarshavende redaktør: Bjarne B. Christensen, Sex & Samfund

Fotos: Anders Rye Skjoldjensen, Didde Lykke Jakobsen, Ditte Bak, Lars Nybøll, Mikkel Dalum, Mette Frandsen, Michael Løgtholt, Pernille Skanderup.

Layout: Morten Woldsgaard Lambertsen

LÆRERINTRODUKTION

Det at flirte, kysse og have sex kan være dejligt. At flirte og score drejer sig både om lyst og spænding – ofte i situationer med venner; til fest og med alkohol. Der kan være mange normer og forventninger både fra de unge selv og omverdenen. Det er også situationer, der rummer usikkerhed og risiko for misforståelser og grænseoverskridelser.

"Hvad hvis du har lyst til at kysse men ikke har lyst til at bolle?" spørger en af de unge i filmene i undervisningsmaterialet. En anden siger: "Der mangler et sprog for det. Hvordan siger man 'jeg har ikke lyst til det' uden at såre den anden?" Det viser, at det er komplekst at sige til og fra i situationer, hvor man har noget på spil. Hvordan giver man en omsorgsfuld afvisning, og hvordan modtager man en afvisning uden at tabe ansigt?

Oplevelser med flirt og sex kan også være grænseoverskridende, og de kan ende i seksuelle overgreb. En ny undersøgelse viser, at teenagere er en særlig risikogruppe. 13-19-årige udgør 40 % af alle dem, der har været udsat for tvungen sex eller forsøg på tvungen sex. Seksuelle overgreb sker desuden oftest mellem jævnaldrende unge, der kender i hinanden i forvejen, de sker ofte i hjemmet hos enten offer

eller gerningsperson og typisk før, under eller efter fester og byture.¹

Unge taler ofte ikke med hinanden om disse emner og spørgsmål, og der skabes sjældent dialog om det i skolens undervisning.² Dette undervisningsmateriale handler om flirt, sex, grænser og normer og giver undervisere redskaber til at sætte emnerne på dagsordenen i grundskolen og på ungdomsuddannelser.

Sex & Samfund har udarbejdet undervisningsmaterialet for Det Kriminalpræventive Råd. Materialet er afprøvet og udviklet i tæt samarbejde med elever, lærere og fagpersoner i udskolingen og på ungdomsuddannelser, der har været med til at sætte ord på de temaer, udtryk og spørgsmål, der er vigtige at arbejde med. En baggrundsgruppe af eksperter fra både de juridiske, sociologiske, psykologiske og pædagogiske fagområder har bidraget til at kvalificere undervisningsmaterialet.

Undervisningsmaterialet inddrager podcastserien "Grænse-land – samtaler med mænd om sex", som er udviklet af Dagbladet Information og støttet af Foreningen Roskilde Festival.

OM DKR

Det Kriminalpræventive Råd arbejder for at fremme trygheden i samfundet ved at forebygge og oplyse om kriminalitet. DKR arbejder både for at nedbringe antallet af kriminelle og antallet af ofre.

Læs mere om DKR på www.dkr.dk

OM SEX & SAMFUND

Sex & Samfund arbejder nationalt og internationalt med seksuel sundhed, trivsel, rettigheder, køn, krop og relationer for at styrke den enkeltes mulighed for at træffe frie og informerede valg og bekæmpe diskrimination.

Læs mere om Sex & Samfund på www.sexogsamfund.dk

1. *Seksuelle krænkelse. Omfang og karakter.* Aalborg Universitet, Københavns Universitet og Kantar Gallup for DKR, 2017. 2. *Samtykke – viden om det, de unge oplever, gør og påvirkes af på vejen til sex.* Antropologerne, 2017. Det er ligeledes erfaringen fra Sex & Samfunds rådgivning på Sexlinien for Unge og undervisning på skoler og ungdomsuddannelser.

FORMÅL

Undervisningsmaterialet skal:

- øge unges opmærksomhed på seksuelle grænser, gråzoner og grænseoverskridelser
- udvikle unges kommunikative (verbale og nonverbale) kompetencer, så de bedre kan navigere i deres seksuelle relationer med andre unge
- styrke unges evner til og motivation for at undgå seksuelle grænseoverskridelser og overgreb i nære relationer både for sig selv og for andre.

Fem grundlæggende principper:

En positiv og respektfuld tilgang til seksualitet: Der er fokus på, at seksualitet, sex og flirt er positive fænomener, som beriger og giver livskvalitet, og at unge som udgangspunkt ønsker at indgå i positive intime relationer baseret på ligestilling, integritet og respekt.

Materialet tager afsæt i WHO's definition af seksuel sundhed som "en tilstand af fysisk, mental og social velbefindende i forbindelse med seksualitet. Det kræver en positiv og respektfuld tilgang til seksualitet og seksuelle forhold, såvel som muligheden for at have gode og sikre seksuelle oplevelser, fri af tvang, diskrimination og vold".³

Fokus på holdninger, normer og adfærd: For at sikre at flere kan lykkes med at skabe gode og sunde seksuelle oplevelser og relationer med andre, der er baseret på respekt, er det nødvendigt at arbejde med holdninger, normer og adfærd blandt unge, der skaber forandring både i unges motivation for handling og i deres konkrete handleerfaringer.

Forløbet henter inspiration fra Theory of Planned Behavior, hvor det antages, at unges handlinger påvirkes af tre forhold: Hvad vi selv mener er rigtigt og forkert, hvad vi tror, andre synes er rigtigt og forkert (særligt venner og forældre), og om vi "mestrer" handlingen – altså om, det er noget vi (tror, at vi) kan finde ud af. Disse tre forhold påvirker vores adfærdsintentioner og adfærd, men spørgsmålet om mestring har en afgørende betydning for, at unge reelt evner at handle i konkrete situationer.

Fællesskabets rolle: Det er ikke blot de personer, som er direkte involveret i en flirt eller en seksuel relation, som kan forebygge seksuelle grænseoverskridelser. Unge fællesskaber kan også være afgørende for, hvordan unge opfatter og navigerer i situationer, hvor der er tale om tvivl eller gråzoner. Derfor er undervisningen også inspireret af den såkaldte "bystanderteori", som handler om betydningen af udenforstående personer (tilskuere eller bystandere), hvor man som for eksempel ven, bekendt eller vidne kan reagere ved at fremme positive sociale normer i fællesskaber og hjælpe andre ud af svære situationer.

Handlekompetence: Det er således centralt at udvikle elevernes evner, vilje og motivation for at handle både individuelt og i fællesskabet for at fremme egen og andres seksuel(le) trivsel.

Normkritisk tilgang: Det er vigtigt, at normer, stereotyper, scripts⁴ og flertalsmisforståelser undersøges og udfordres i undervisningen. Det skyldes, at normer, der knytter sig til køn, krop, sex og seksualitet, kan virke ekskluderende og være med til at begrænse mulighederne for den åbne dialog, der sikrer positive ungdomsfællesskaber.

3. *Defining Sexual Health: report of a technical consultation on sexual health*, World Health Organization (WHO), 2006, Geneva. 4. Læs mere om normer, stereotyper og seksuelle scripts på side 6-7.

RAMMER OG PROGRESSION

Undervisningsmaterialet er udviklet til undervisningen i 9. klasse og er baseret på Fælles Mål for sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab.

Fagformål

Eleverne skal i emnet sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab udvikle kompetencer til at fremme sundhed og trivsel. Eleverne skal opnå forståelse for den betydning, som livsstil og levevilkår har for sundhed og trivsel, samt af samspillet mellem sundhed, seksualitet og familieliv.

Stk. 2. Eleverne skal beskæftige sig med egne og andres erfaringer og undren i emnet for at medvirke til udvikling af engagement, selvtillid og livsglæde samt støtte den enkelte i udvikling af egen identitet i samspil med andre. Emnet skal endvidere medvirke til, at eleverne opnår erkendelse af egne grænser og rettigheder samt forståelse for andres.

Stk. 3. I sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab skal eleverne udvikle forudsætninger for, at de i fællesskab med andre og hver for sig kan tage kritisk stilling og handle for at fremme egen og andres sundhed.

Færdigheds- og vidensområder:

Relationer

- Eleven kan vurdere følelsesmæssige dilemmaer i relationer
- Eleven har viden om følelser og relationers betydning for sundhed, trivsel og seksualitet

Personlige grænser

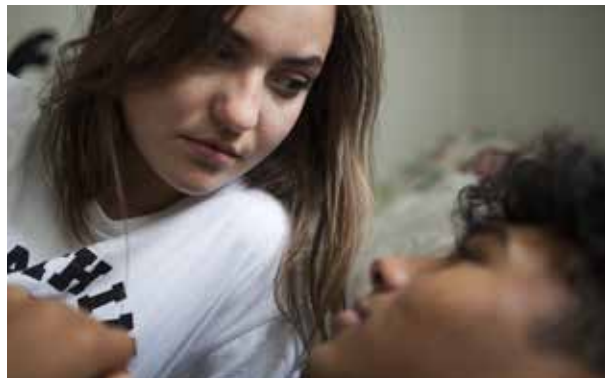
- eleven kan diskutere, hvordan overgreb på børn og unge kan forebygges
- eleven har viden om vold og overgreb af fysisk, psykisk og seksuel karakter

Normer og idealer

- Eleven kan analysere køn, krop og seksualitet i et samtidigt, historisk og globalt perspektiv
- Eleven har viden om kulturelle og sociale normer og idealer i forhold til køn, krop og seksualitet

Seksuel sundhed

- Eleven kan vurdere, hvad der fremmer egen og andre unges seksuelle sundhed og trivsel
- Eleven har viden om seksuel sundhed og trivsel

Tværfagligt

Der er i undervisningsmaterialet også opgaver, der knytter an til Fælles Mål i dansk, og den afsluttende opgave kan anvendes i relation til projektopgaven.

I det hele taget er grænser og normer emner, der giver rig mulighed for tværfagligt samarbejde, da meget litteratur, film og så videre behandler dette emne.

Progression

Undervisningsmaterialet har overordnet til formål at forebygge seksuelle overgreb blandt unge i nære relationer med jævnaldrende ved at klæde unge på til at indgå i sunde relationer med gensidig opmærksomhed og respekt for hinandens grænser og handle i forhold til at undgå pres, tvang og vold i seksuelle situationer.

Undervisningsmaterialet er opdelt i de tre kapitler: "Flirten" som handler om normer og idealer, "Scoringen" som handler om grænser og afvisning, og "Efterspillet" som handler om fællesskabets rolle i at fremme seksuel sundhed og trivsel. Undervisningsforløbet er udviklet som ét samlet forløb, hvor man arbejder med hvert kapitel i minimum halvanden time – det anbefales dog, at der arbejdes med det i længere tid. Underviseren kan også vælge øvelser fra alle tre kapitler og anvende øvelserne separat. Det afsluttende miniprojekt giver eleverne mulighed for at bringe deres viden i anvendelse."

VIGTIGE OVERVEJELSER FØR UNDERVISNINGEN

Flirt, grænser, normer og grænseoverskridelser er sensitive emner, der kan være svære at undervise i. I dette afsnit beskrives en række overordnede anbefalinger og inspiration til at komme i gang med af facilitere dialog med eleverne om disse emner.

Normer og forventninger

Normer har stor betydning for mennesker og for måden, vi er sammen på. Normer beskrives bedst som de uskrevne regler, som definerer, hvordan vi opfører os og taler i forskellige sammenhænge. De er en slags forventninger, som vi har til os selv og hinanden, eller som findes i fællesskabet eller samfundet. Ofte får man først øje på dem, når de bliver brudt.

Når man arbejder med normer med eleverne, er det vigtigt, at man er opmærksom på, at normer er:

- Kontekstbestemte: Noget som er normen det ene sted, kan være normbrud et andet sted.
- Dynamiske: Normer forandrer sig over tid. For eksempel er normer for køn og seksualitet anderledes i dag, end de var for 50 år siden, og om 50 år vil de igen være anderledes, end de er nu. Normer forsvinder dog ikke fra den ene til anden dag, og man kan ofte finde træk fra gamle normer i nutidige kontekster.
- Både positive og negative: Normer er langt hen ad vejen nødvendige for menneskers samvær. De sikrer, at vi har en fælles forståelse for, hvordan man opfører sig og taler i forskellige sammenhænge. Men normer kan også begrænse menneskers muligheder, og de kan give unge følelsen af ikke at passe ind, hvis de for eksempel ikke har lyst til at have sex med deres kæreste. Normer kan således både give samhørighedsfølelse og ekskludere og lægge pres på nogle unge i forhold til seksualitet, køn og krop.

Vær opmærksom på dine egne normer

Som lærer er man også påvirket af normer. De har betydning for, hvordan man møder eleverne. Og selvom man som lærer har forståelse og respekt for den mangfoldighed, som findes blandt eleverne, sniger normerne sig ofte ind i sproget. Det kan derfor være en god øvelse at have opmærksomhed på, om man altid refererer til heteroseksuelle forhold mellem piger og drenge, når man taler om flirt, sex og grænser. Eller kun refererer til piger, når man taler om ofre for billeddeling uden samtykke eller seksuelle grænseoverskridelser. Det er ligeledes vigtigt at have fokus på, hvordan man omtaler overgreb, så man for eksempel ikke kommer til at bekræfte eventuelle forforståelser af, at seksuelle overgreb er offerets egen skyld (victim blaming). Det kan let ske, hvis der kommer meget og ensidigt fokus på offerets adfærd i situationen.

Oftentimes kan man ubevidst komme til at understrege normbryderes særstatus med formuleringer som: "Det er helt ok at være en sårbar fyr", eller "det er ok, at hun har mange seksuelle kontakter". Dermed indikerer man, at minoriteten er nogle, der skal tolereres af majoriteten i stedet for at lade mangfoldighed i køn, seksualitet, krop og sex være en præmis i undervisningen. Hensigten er, at eleverne i arbejdet med øvelserne forholder sig kritisk til de normer, som de møder i deres nære fællesskaber, på sociale medier, i ungdomskulturen og i samfundet.

Køn og kønsstereotyper

En stor del af de normer og forventninger, der knytter sig til flirt, sex og grænser, handler om køn. Der kan ofte være særlige forventninger til, hvilke roller og positioner bestemte køn forventes at indtage, når de møder eller bliver interesseret i hinanden.

Der er en udbredt norm om, at heteroseksuelle drenge eller mænd skal tage initiativet og føre an i forhold til at flirte, score eller have sex, mens heteroseksuelle piger skal være afventende og har ansvaret for at sige ja eller nej til drengens initiativ.⁵ I undervisningen er det vigtigt, at man i dialogen har fokus på at undersøge og udfordre både de normer og forventninger forskellige køn kan ligge under for, og som kan spærre for, at alle parter tager ansvar for relationen og sikrer, at det bliver en positiv oplevelse for de involverede – uden pres eller tvang.

Flirt, sex, grænser og normer udspiller sig ikke kun mellem drenge og piger, eller heteroseksuelle unge, men er relevante for alle unge uanset deres kønsidentiteter og seksuelle præferencer. Og flirt og seksuelle situationer kan ligeledes også involvere flere end to personer. Det er en god ide at tænke denne mangfoldighed ind i sine valg af eksempler i undervisningen.

Seksuelle scripts:

Normer på vejen fra flirt til kys eller sex

Der kan blandt unge herske en opfattelse af den "rigtige" måde at score på, hvor der er nogle bestemte skridt, man følger i en bestemt rækkefølge eller et script for at gå fra interesse i en person til et kys, en relation eller sex. Hvis man ikke selv har så mange erfaringer, kan dette seksuelle script være påvirket af det, man hører hos kammeraterne, og det man ser i medier som film, musikvideoer og på sociale medier samt i porno.

Derfor er det en god idé, at man i undervisningen kaster lys over disse scripts og undersøger dem sammen. Man kan tale om, at det ikke behøver at være sådan, og hvad det kan betyde for unge, hvis der er en opfattelse af, at hvis man har sagt A, må man også sige B.

Tal med unge om deres seksuelle rettigheder

Alle børn, unge og voksne har en række grundlæggende rettigheder. De handler eksempelvis om frihed, lighed, privatliv og retten til beskyttelse mod alle former for diskrimination, vold og overgreb.

Rettighederne er forankret i erklæringer og konventioner, og på baggrund af disse rettigheder kan man tale om, at unge også har en række seksuelle rettigheder, herunder at de har retten til at bestemme over deres egen krop, køn og seksualitet.⁶

Respekten for at alle unge selv bestemmer over deres egen krop, køn og seksualitet, er et vigtigt afsæt i undervisningen om grænser, seksuelle grænseoverskridelser og seksuelle overgreb, og rettigheder i forhold til krop og seksualitet og deres betydninger er vigtig at drøfte med eleverne i undervisningen.

5. Unges opfattelser af køn, krop og seksualitet, VIVE, 2018; Samtykke – viden om det, de unge oplever, gør og påvirkes af på vejen til sex, Antropologerne, 2017.
6. De seksuelle rettigheder er formuleret af den internationale organisation IPPF og oversat og bearbejdet af Sex & Samfund. Læs mere her: <http://www.ippf.org/resource/sexual-rights-ippf-declaration>

Seksuelle grænser

Seksuelle grænser handler om, hvad man har lyst til, og hvad man ikke har lyst til i forhold til intimitet og sex. Det at overskride sine egne grænser kan være lystfuldt og spændende, og ofte kender man ikke sine grænser, før man møder dem. Grænser er afhængige af kontekst og dem, man er sammen med.

Seksuelle grænser handler endvidere om meget andet end sex; det handler om berøring, kys, blikke og ord og alt det andet, der definerer intimitet mellem mennesker i for eksempel en flirt.

Det er således ikke muligt at opstille fælles regler for, hvor personlige og seksuelle grænser går, og det er også et vilkår, at børn og unge kommer til at overskride hinandens personlige og kropslige grænser. Det er derfor ved at arbejde med konkrete eksempler, at unges forestillinger og normer om grænser bedst kan undersøges og udfordres.

Seksuelle grænseoverskridelser og gråzoner

Retten til at bestemme over sin egen krop betyder også, at man har ret til ikke at få sine grænser overskredet i forhold til krop, seksualitet og køn. Det er oplagt, at man i undervisningen udforsker dette dilemma, at det på den ene side er et vilkår, at unge naturligt kan komme til at overskride hinandens grænser, når de skal udforske deres seksualitet, og at de på den anden side har ret til ikke at få deres grænser overskredet. Der bør derfor være fokus på at arbejde med unges respekt for andres oplevelser af grænser og at kunne handle på og lære af andres grænseoverskridelser.

Det er vigtigt at arbejde med hvordan man bliver opmærksom på sine egne grænser og signaler, og hvordan man kan aflæse andres signaler og udtryk for grænser for at fremme et fælles ansvar for hinandens grænser og integritet i intime situationer. Det drejer sig blandt andet om at opøve sine

De seksuelle rettigheder

1. Alle unge har ret til ikke at blive diskrimineret på grund af køn og seksualitet
2. Alle unge har ret til medbestemmelse og aktiv deltagelse i samfundet
3. Alle unge har ret til at bestemme over deres egen krop
4. Alle unge har ret til privatliv
5. Alle unge har ret til at bestemme over deres køn og seksualitet
6. Alle unge har ret til at udtrykke sig om køn og seksualitet
7. Alle unge har ret til sundhedstilbud, der fremmer deres seksuelle sundhed og trivsel
8. Alle unge har ret til viden, undervisning og rådgivning om krop, seksualitet og seksuel sundhed
9. Alle unge har ret til selv at vælge, om de vil giftes, og om de vil have børn – og i så fald hvornår
10. Alle unge har ret til, at staten bakker op om, at unge får opfyldt deres seksuelle rettigheder.

evner til at aflæse forskellige former for kommunikation, som ud over det talte sprog også omfatter blikke, signaler, kropssprog og sanser. Og det er vigtigt at kaste lys over de normer og forestillinger, der kan knytte sig til grænser eller lyst og ulyst i unges fællesskaber.

Fakta om seksuelle overgreb

- Det estimeres, at 5.100 kvinder i Danmark årligt bliver udsat for tvungen sex eller forsøg på tvungen sex.⁷
- 6 % af danskerne har i løbet af deres liv været udsat for tvungen sex. 4 % af danskerne har i løbet af deres liv været udsat for forsøg på tvungen sex.⁸
- Seksuelle overgreb defineres som de hændelser, hvor respondenterne er blevet tvunget eller forsøgt tvunget til sex i form af vaginal-, anal- eller oralsex samt de hændelser, hvor respondenterne er blevet tvunget til at onanere på sig selv eller gerningspersonen.⁹
- 84 % af ofre er kvinder, 16 % er mænd.
- 96 % af gerningspersonerne er mænd, 4 % er kvinder.¹⁰

Fysisk og psykisk tvang og pres

Tvang og pres kan tage forskellige former i forbindelse med seksuelle overgreb.

- 41 % af ofre for seksuelle overgreb er blevet udsat for fysisk vold eller kraft.
- 11 % af ofre for seksuelle overgreb er i forbindelse med overgrebet blevet truet med fysisk vold.

Flere angiver, at de ved oplevelser med seksuelle overgreb er blevet udsat for psykiske og verbale former for tvang.

- 24 % af ofre for seksuelle overgreb har oplevet, at de blev overtalt trods deres modvilje.
- Tvang og pres kan også komme til udtryk ved, at gerningspersonen bliver sur efter en afvisning, nedgør og ydmyger offeret, truer med at sprede rygter om offeret eller truer med at slutte deres forhold.

Sociale relationer kan således påvirke den tvang, der anvendes i forbindelse med seksuelle overgreb, hvor manipulation og overtalelse har større mulighed for at finde sted i de tilfælde, hvor partnerne kender hinanden i forvejen.¹¹

"Rigtige" seksuelle overgreb

Derimod sker seksuelle overgreb ofte blandt unge, der kender hinanden, og overgrebene sker i de kontekster, som unge befinder sig i i private hjem og i forbindelse med fester og byture. Samtidig kan tvangen forekomme som verbal tvang, hvor der anvendes forskellige former for overtalelse, nedgørelse og ydmygelse. Det kan resultere i, at offeret har svært ved at identificere overgrebet som en kriminel handling.

Andelen af unge ofre, der angiver, at de blev så bange, at de ikke kunne gøre modstand, er signifikant højere end andelen af voksne, der angiver det samme. At mange unge ikke gør aktivt modstand, kan hænge sammen med en neurologisk refleks, der gør, at personen bliver passiv og derfor ikke selv kan komme ud af situationen. Derfor er det vigtigt, at man i undervisningen udfordrer stereotype forestillinger om overgreb, og at man problematiserer forestillinger om, at der findes en "rigtig" måde at sige nej på eller at gøre modstand på, før unge opfatter det som et seksuelt overgreb og som en kriminel handling. Et overgreb defineres ikke af, om eller på hvilken måde offeret har gjort modstand, og det er heller ikke i mindre grad et overgreb, fordi det er en person, man kender eller en kæreste, der begår det.⁸

Forskningen siger

- 40 % af ofre for seksuelle overgreb er mellem 13 og 19 år i gerningsøjeblikket.
- I 58 % af disse tilfælde er gerningspersonen enten en partner, ven eller bekendt. Hvert femte overgreb begås af en partner.
- I 21 % af disse tilfælde er gerningspersonen en fremmed person.
- I knap en tredjedel af tilfældene med seksuelle overgreb blandt teenagere vurderes offeret og/eller gerningspersonen at have været påvirket af alkohol.
- 34 % af seksuelle overgreb på teenagere bliver begået før, under eller efter en bytur eller fest.
- 76 % af de seksuelle overgreb på teenagere finder sted i et privat hjem.⁸

7. Offerundersøgelsen, Justitsministeriets Forskningskontor, 2016: http://www.justitsministeriet.dk/sites/default/files/media/pictures/offerrapport_2016.pdf
8., 9. og 11. Seksuelle krænkelse. Omfang og karakter, Aalborg Universitet, Københavns Universitet og Kantar Gallup for DKR, 2017. 10. Dette tal dækker over fire forskellige typer af seksuelle krænkelse, der udover at "tvinge til sex" og "forsøg på at tvinge til sex" tæller "blottelse" og "befangling intime steder på kroppen".

Konsekvenser ved seksuelle overgreb rammer unge hårdere

Det har både fysiske og psykiske konsekvenser at blive udsat for et seksuelt overgreb. Det kan påvirke offerets selvværd, forholdet til sex og ens generelle trivsel. Langt flere af de unge end voksne, der oplever seksuelle overgreb, giver udtryk for, at de skammer sig, er flove og føler sig beskidte efter at have oplevet et overgreb. Noget tyder på, at unge vender konsekvenserne indad. Desuden oplever flere unge end voksne ofre, at oplevelsen har påvirket deres forhold til sex negativt og er gået ud over deres selvværd.¹²

Mere viden om seksuelle overgreb

Politiets side om voldtægt: www.anmeldvoldtaegt.dk

Seksuelle overgreb, Socialstyrelsen,
www.socialstyrelsen.dk/born/overgreb

Fakta om voldtægt, Det Kriminalpræventive Råd, DKR.,
www.dkr.dk/vold-og-voldtaegt/fakta-om-voldtaegt/

Etiske overvejelser før undervisningen

Temaerne sex, grænser, grænseoverskridelser og overgreb er sensitive emner, der kan være svære at tage op i undervisningen. Undervejs i forløbet, og særligt når I arbejder med temaerne grænseoverskridelser, tvang og seksuelle overgreb, kan nogle elever blive følelsesmæssigt berørt. Der kan også være elever, der er påvirkede, fordi de selv, eller nogen de kender, har oplevet seksuelle grænseoverskridelser eller været udsat for seksuelle overgreb. Det er derfor en god idé at tale med eleverne om, hvad undervisningen kommer til at have fokus på, før arbejdet med forløbet går i gang.

Et trygt rum til at tale om flirt, sex, grænser og normer

For at sikre et trygt rum i undervisningen, er det en god ide at lave nogle aftaler om, hvordan man arbejder og taler sammen, når man skal arbejde med forløbet.

Sex & Samfunds forslag til aftaler om det trygge rum

- Alle ved, hvad der skal ske.
- Man deltager men har mulighed for at sige fra.
- Deltagere og undervisere taler ikke privat eller meget personligt om sig selv eller andre.
- Der er respekt for forskelligheder.
- Homofobi og andre diskriminerende kommentarer accepteres ikke.

Hvis man har lyst til at gå mere i dybden med, hvordan man skaber et trygt rum, kan man gennemføre forløbet "Et trygt rum i undervisningen", inden man går i gang med at arbejde med flirt, normer og grænser.

12. *Seksuelle krænkelse. Omfang og karakter*, Aalborg Universitet, Københavns Universitet og Kantar Gallup for DKR, 2017.

Reaktioner i undervisningen

Når I planlægger forløbet, er det ligeledes en god idé at overveje – og hvis man er flere undervisere at lave en indbyrdes aftale om – hvordan I vil gribe forskellige reaktioner fra eleverne og situationer i klassen an:

- Hvordan vil I håndtere en situation, hvor en elev deler egne personlige erfaringer med et svært emne i gruppen?
- Hvad vil I gøre, hvis en elev bliver følelsesmæssigt berørt?
- Hvilke muligheder er der eksempelvis for at gå fra med en elev, hvis en elev bliver ked af det eller oprevet?
- Hvordan sikrer I, at I har tid til at tale med en elev, hvis en elev henvender sig til jer lige efter et modul, og hvordan kan I støtte denne elev i at få den fornødne hjælp?
- Hvordan vil I forklare en elev, hvad der sker, når han eller hun fortæller en voksen om personlige erfaringer med vold eller seksuelle overgreb?
- Er der brug for at lave aftaler med eller informere særlige ressourcepersoner på skolen såsom AKT-lærer, ressourcecenter, vejleder eller skolens tilknyttede sundhedsplejerske forud for forløbet?

Underretningspligt

Alle voksne er som borgere forpligtede til at underrette de sociale myndigheder, hvis de har mistanke eller er vidende om, at et barn eller en ung mistrives. Som fagperson har man en skærpet underretningspligt. Det betyder, at fagpersoner er særlig forpligtede til at følge kommunens underretningsprocedure, hvis man får kendskab til eller har en formodning om, at et barn eller en ung bliver eller har været udsat for vold eller seksuelle overgreb eller har behov for særlig støtte.

Rådgivning og vejledning om seksuelle overgreb

Center for voldtægts ofre: www.voldtægt.dk.

Offerrådgivningen: www.offerraadgivning.dk

Sexlinien for Unge: www.sexlinien.dk

Forebyg seksuelle overgreb mod mennesker med handicap: www.forebygovergreb.dk

KAPITEL 1:

FLIRTEN

Om normer

I dette tema skal eleverne arbejde med at undersøge, hvad flirt betyder, og hvilke normer, forventninger og kulturer, der gælder for flirt, sex, grænser og seksualitet.

Eleverne kommer til at arbejde med begreber som normer og stereotyper, der knytter sig til flirt og drøfte, hvad de betyder for unges forventninger til sig selv og andre og måder at handle på i intime relationer.

Gennem kritisk refleksion og dialog kommer eleverne til at tage stilling til normers betydning og tilegne sig handlekompetence i forhold til at ændre på normer, som er med til at skabe uhensigtsmæssig adfærd eller virker ekskluderende.

I dette tema bliver der desuden sat fokus på de signaler og den sproglige og kropslige kommunikation, man skal være opmærksom på i intime relationer. Eleverne arbejder med, hvad det er for nogle signaler, der ligger i flirten og afvisningen, og hvornår de kan være svære at aflæse.

FLIRT, NORMER OG GRÆNSER

FRA STOL TIL STOL

Læringsmål

- Eleverne kan tage stilling til udsagn om flirt, grænser og normer.
- Eleverne kan samtale om flirt, grænser og normer.

Fag og emner:

Sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab

Tid:

25-35 minutter

Materialer:

Arbejdsark med udsagn og uddybende spørgsmål

Beskrivelse

1. Eleverne præsenteres for, at de nu skal arbejde med flirt, normer og grænser. Læreren introducerer til arbejdsformen "Fra stol til stol". Det er vigtigt at understrege:

- at udsagnene handler om, hvordan man tror, det er generelt for unge. Man skal altså ikke vurdere ud fra sine egne erfaringer, men hvordan man tror, mange har det.
- at man ikke må kommentere hinandens vurderinger. Men at der stoppes undervejs, så man kan drøfte de forskellige udsagn.
- at læreren rejser sig hver gang, så der altid er en at bytte plads med.

Hvis det er svært for eleverne at forstå forskellen på, at svare ud fra hvordan man tror, det generelt er og på baggrund af personlige erfaringer, kan man forklare, at det er det samme som, at hvis udsagnet er "mange unge kan godt lide pizza", rejser man sig, selvom man ikke selv kan lide pizza, fordi man ved, at det kan de fleste unge.

2. Læreren læser et udsagn fra arbejdsarket højt for eleverne. Hvis man er uenig i udsagnet, bliver man siddende på stolen. Hvis man er enig, rejser man sig og bytter plads med en anden, der også er enig. Man må ikke gå tilbage til den stol, man kommer fra. Hvis der kun er én, der rejser sig, bytter man plads med læreren.

3. Udsagnene er grupperet i temaer med 2-4 spørgsmål i hver. Undervejs i aktiviteten faciliterer læreren en dialog om udvalgte udsagn, handlemuligheder og eventuelle dilemmaer, der viser sig i elevernes stillingtagen.

Tips til læreren:

Udfordre normer og stereotyper

Når man spørger ind til elevernes udsagn, er det vigtigt, at man både nysgerrigt undersøger og samtidig udfordrer de normative og stereotype holdninger til flirt, sex og unges forventninger hertil, som kommer frem i dialogen for at fremhæve et fælles ansvar for, at relationer bliver en positiv oplevelse for alle parter. Undersøgelser viser, at der blandt unge findes ret snævre normer for, hvordan unge synes, at man skal afvise på den "rigtige" måde, at piger har ansvaret for at sige ja eller nej (afvise), og at drenge forventes at tage initiativ og presse på over for piger.

UDSAGN

DEL 1

- I dag er det mandag/tirsdag/onsdag.
- I dag er det dejligt vejr
- Unge flirter på forskellige måder
- Man kan godt flirte uden at have lyst til at kysse/blive kærester/have sex
- Man flirter anderledes på nettet, end man gør ansigt til ansigt
- Man kan godt flirte med en, man er kærester med

Forslag til uddybende spørgsmål:

Hvordan onlineflirt og analog flirt er forskellige?

Hvilke fordele og ulemper kan der være ved de to former?

Hvad det vil sige at flirte med en kæreste, og er det noget andet end at flirte med en person, man ikke kender, eller med én man kender men ikke har været sammen med?

- Mange unge synes, det er svært at fornemme, hvornår det er ok at kysse en anden
- Mange unge synes, det er svært eller kikset/akavet at spørge om lov til at kysse eller røre en, de godt kan lide
- Mange unge synes, det er svært at afvise en, de kender

Forslag til uddybende spørgsmål:

Hvad kan man gøre for at sikre sig, at den anden er med på flirten, hvis man synes, det er akavet at spørge om lov?

Hvad er det, der gør det svært at afvise en man kender?

Bed eleverne om at komme med konkrete eksempler på, hvordan man kan afvise en fra for eksempel klassen eller vennegruppen på en god måde.

Hvad kan vennerne gøre for, at en situation, hvor en i gruppen har vist interesse for en anden og er blevet afvist, bliver mindst muligt ubehagelig? Kom med konkrete eksempler.

UDSAGN

DEL 2

- Mange unge er sammen med en første gang, når de er påvirket af alkohol
- Mange unge synes, det er lettere at flirte og score, når de har drukket alkohol
- Det er sværere for unge at aflæse hinandens grænser, når de har drukket alkohol

Forslag til uddybende spørgsmål:

Hvorfor tror I, mange kan synes, det er lettere at flirte, når de er fulde?
Hvorfor er det sværere at aflæse grænser?

Hvad kan man gøre, hvis man er vidne til en, der er grænseoverskridende over for en anden til en fest?

- Der er forskellige forventninger til, hvordan drenge og piger skal flirte/flirter
- Mange unge er påvirket af vennernes forventninger til for eksempel at score og have sex

Forslag til uddybende spørgsmål:

Hvilke normer for køn og flirt findes i samfundet og blandt unge?

Hvilke konsekvenser har disse normer for unge?

Hvad kan man gøre for at ændre disse normer?

HVAD ER GOD FLIRT?

BRAINSTORM OG REFLEKSION

Læringsmål

- At eleverne kan forklare begrebet flirt.
- At eleverne kan forklare, hvad der kan gøre en flirt til en god eller dårlig oplevelse.

- At eleverne kan komme med bud på, hvordan man kan hjælpe hinanden i situationer med flirt.

Fag og emner:

Sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab

Færdigheds- og vidensområder:

Relationer, personlige grænser

Tid:

15-20 minutter

Beskrivelse

1. Læreren præsenterer, at aktiviteten handler om flirt og skriver på tavlen: "Hvad er god flirt?". Eleverne taler med en makker i et par minutter om spørgsmålet. Derefter samler man op i plenum og skriver stikord på tavlen. Læreren spørger ind til synspunkterne og beder eleverne konkretisere, for eksempel: "Når du siger, at man kan flirte med øjnene, hvad er det så, man gør?" eller "Du siger, at der skal være god kemi. Hvad vil det egentlig sige at have god kemi?"

Tips til læreren:

Forklar uden at vise

Ofte vil eleverne have lyst til at demonstrere de forskellige elementer i flirt ved at vise dem. Hvis man i stedet beder dem forklare det, bliver de nødt til at dissekere og sætte ord på de forskellige elementer, og så bliver de mere bevidste om, hvad det egentlig er, de gør. Samtidigt understøtter man et trygt rum for undervisningen ved, at der ikke er nogen, der kommer til at føle sig udstillet.

2. Læreren skriver nu på tavlen – gerne med en anden farve: "Hvad er dårlig flirt?". Igen taler eleverne med en makker i et par minutter om spørgsmålet. Når eleverne har talt parvis et par minutter, samler man op i plenum og skriver alle de ting, som de har talt om op på tavlen. Læreren spørger ind undervejs og beder elevernes konkretisere deres synspunkter. For eksempel: "Når du siger, at en dårlig flirt er, når der er misforståelser. Kan du komme med et eksempel på, hvad man kan misforstå?"

3. Læreren samler op på, hvad der kendetegner henholdsvis god og dårlig flirt og spørger ind til, hvad man kan gøre både individuelt og i vennegruppen for at sikre, at flirt ikke ender i dårlige oplevelser eller grænseoverskridelser.

Tips til læreren:

Udfordre normer om afvisning, pres og alkohol

Unge kan i situationer med flirt og scoring opleve at føle sig presset eller presse andre, og i nogle ungdomsmiljøer kan der være unge, der reagerer negativt eller aggressivt på en afvisning. Det er vigtigt at udfordre disse typer synspunkter i undervisningen og tale om alternative måder at handle på.

Eksempler på uddybende spørgsmål

- Hvad er formålet med at flirte? Kan der være forskellige formål (flirte for at score, flirte fordi det er sjovt, flirte fordi det er bekræftende og så videre)?
- Er man altid to om at flirte?
- Kan man flirte, uden at man har lyst til at score?
- Kan man flirte med en kæreste?
- Hvad kan man gøre for at undgå, at en flirt bliver dårlig?
- Er der nogle situationer, hvor der især er risiko for, at flirt bliver dårlig?
- Hvilken rolle kan vennerne spille i forhold til flirt? Hvordan kan de være en hjælper/modstander i forskellige situationer?

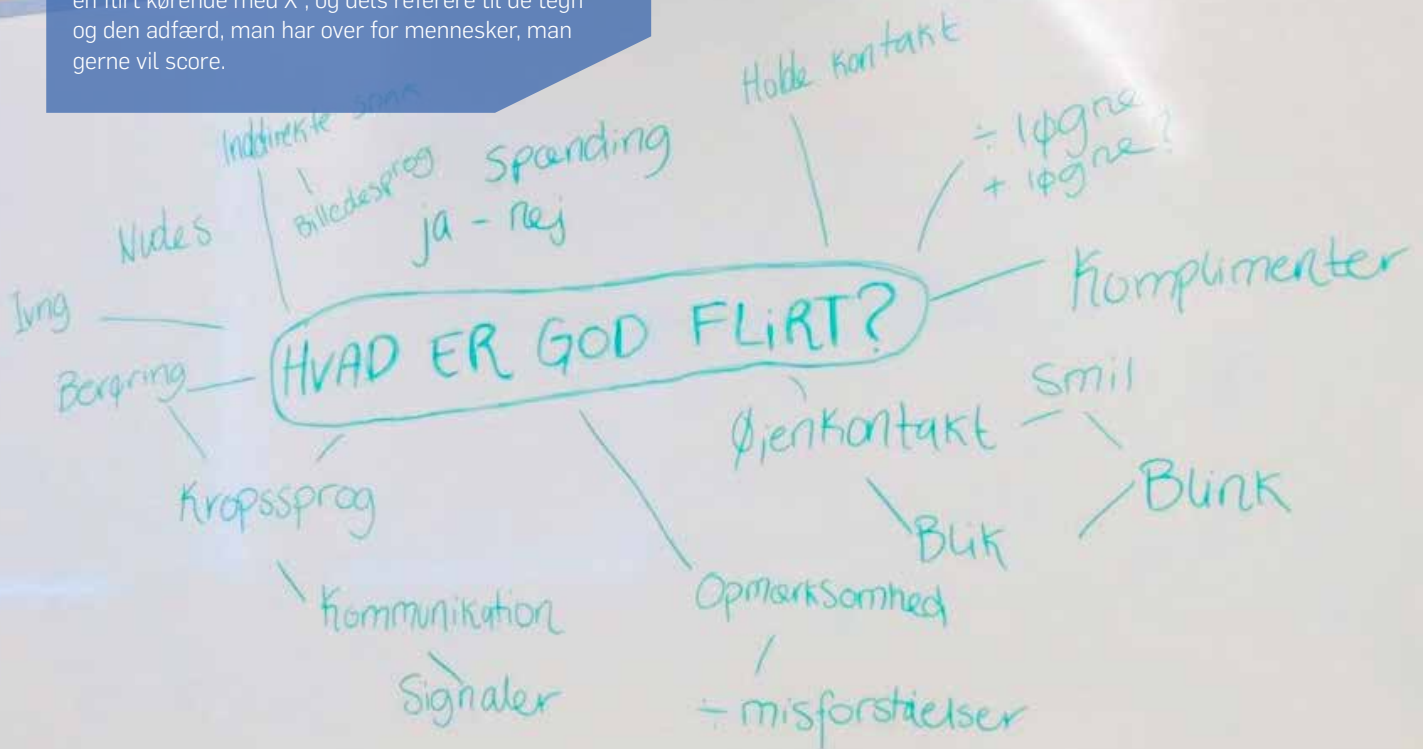

Digitalisering

Man kan også lave det fælles mindmap på en kollaborativ mindmapping platform. For eksempel Mindmeister, som både findes på Skoletube og gratis på nettet.

Unge om begrebet flirt

Flirt er et udbredt begreb blandt unge og anvendes i deres dagligdagssprog om det at skabe kontakt med og være seksuelt interesseret i andre. Unge bruger begrebet flirt på flere måder. Flirt kan dels referere til en (seksuel) relation, der allerede er i gang. "Jeg har en flirt kørende med X", og dels referere til de tegn og den adfærd, man har over for mennesker, man gerne vil score.

FLIRT, FEST OG ALKOHOL

FILM OG GRUPPEARBEJDE

Læringsmål

- At eleverne kan tale om alkohols betydning for flirt og scoring.
- At eleverne kan komme med forslag til, hvad man kan gøre for at undgå grænseoverskridelser i situationer med alkohol.

Fag og emner:

Sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab

Tid:

30-40 minutter

Materialer:

Filmen "Flirt, fest og alkohol" og et arbejdsark til hver gruppe

Færdigheds- og vidensområder:

Normer og idealer, personlige grænser, relationer

Beskrivelse

1. Læreren præsenterer eleverne for, at de nu skal arbejde med, hvordan fester og alkohol påvirker måden, man er sammen på, og hvordan man opfører sig i situationer med flirt og scoring.
2. Læreren uddeler arbejdsarket med spørgsmål og gennemgår spørgsmålene med klassen, inden man ser filmen. Se filmen "Flirt, fest og alkohol" på www.underviserportal.dk.
3. Eleverne inddeles i grupper på 3-5 personer og taler om filmen ud fra arbejdsspørgsmålene i 10-15 minutter.
4. Læreren gennemgår gruppernes svar i plenum og spørger uddybende ind til de enkelte svar.

Tips til læreren:

Udfordre "nemme" svar

Nogle af spørgsmålene kan appellere til nemme svar som "man kan bare lade være med at drikke" eller "man har selv ansvar for at markere, hvor ens grænse går, selvom man er fuld".

Som lærer kan man udfordre disse svar ved at spørge ind til dem:

"Hvis man bare kan lade være med at drikke, hvorfor gør man det så ikke?"

"Hvis man nu godt kan lide at drikke alkohol og gå til fester, hvad kan man så gøre for, at det foregår på en sjov og ikke grænseoverskridende måde?"

"Hvis man nu gerne vil hjælpe en kammerat, der er blevet for fuld til at kunne mærke sine egne grænser, hvad kan man så gøre?"

ARBEJDSARK:

ARBEJDSSPØRGSMÅL

- Hvilke fordele nævner de unge i filmen ved at flirte og score, når man er påvirket af alkohol?
- Kan I nævne andre fordele?
- Hvilke ulemper nævner de unge i filmen ved at flirte og score, når man er påvirket af alkohol?
- Kan I nævne andre ulemper?
- Hvad gør alkohol ved evnen til at mærke sine egne grænser?
- Hvad gør alkohol ved evnen til at aflæse grænser?
- Hvad kan man gøre for at hjælpe hinanden med ikke at overskride/få overskredet grænser, når man fester og er fuld?

FRA INTERESSE TIL SCORING

SCRIPTØVELSE

Læringsmål

- At eleverne kan sætte ord på de handlinger, man foretager sig, når man flirter og scorer.
- At eleverne kan tale om, hvordan man kan aflæse, om den man flirter med, også er interesseret.

Fag og emner:

Sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab

Færdigheds- og vidensområder:

Normer og idealer, seksuel sundhed

Tid:

20-30 minutter

Materialer:

Arbejdsark med handlingskort til hver gruppe

Beskrivelse

1. Eleverne præsenteres for, at de nu skal arbejde med de situationer, man står i, når man flirter og scorer hinanden, og at formålet er, at de taler om unges holdninger og handlinger, når de møder hinanden og bliver interesseret i hinanden.

2. Læreren inddeler eleverne i grupper på 3-4 personer. Hver gruppe får et sæt kort (Arbejdsark 1). På hvert kort står der en handling for eksempel "kys", "kram", "sende beskeder". Når gruppen har kigget på alle kortene, lægger de dem i den rækkefølge, som de synes viser, hvordan man kan gå fra "interesse" til "scoring". Det er vigtigt at understrege, at der ikke er noget facit, og undervejs må de gerne tage kort fra, hvis de ikke synes, de hører til i forløbet.

De må også ændre ordlyden på handlingerne, hvis de synes, det hedder noget andet, end det der står, og de må også supplere med handlinger, som de synes mangler på de tomme kort.

3. Når gruppen har lavet deres rækkefølge, taler man i plenum om forskelle og ligheder ved de rækkefølger, grupperne har lavet. Tal også om, hvilke kort de har sorteret fra og hvorfor.

Forslag til uddybende spørgsmål:

- Hvorfor har I valgt det første kort som det første, og det sidste kort som det sidste?
- Hvordan kan man mærke, om den anden person er med på at gå fra et trin til et andet?
- Hvad kan man gøre, hvis man er i tvivl om signaler fra den anden person?
- Passer denne rækkefølge på en særlig person? For eksempel en ung/voksen, en pige/dreng/nonbinær/transkønnet, en heteroseksuel, biseksuel eller homoseksuel, en person med ingen/mange seksuelle erfaringer?
- Hvorfra har man sine billeder af, hvordan en flirt/scoring skal forløbe?
- Hvilke fordele og ulemper er der ved, at der findes faste forestillinger om, hvordan en flirt/scoring skal forløbe?

Tips til læreren:

Giv plads

Giv plads til, at der er mange måder at løse opgaven på. Nogle vil bruge film eller andre populærkulturelle referencer til at lave den "rigtige" rækkefølge, og nogle vil se det som et forløb, der sker til en fest og så videre.

Tips til læreren:

Ekstra kort

Tre kort skal være uden tekst da man selv kan skrive kategorier man synes der mangler.

ARBEJDSARK:

KORT

Blik	Stille sig tæt på hinanden
Smil	Danse sammen
Berøring uden på tøjet	Tungekys
Nudes	Berøring på hud
Kigge væk	Sex
Blinke	Prikke til hinanden på nettet
Sende beskeder	
Tantekys	
Øjenkontakt	

BILLEDER AF FLIRT

BILLEDØVELSE PÅ GOOGLE

Læringsmål

- At eleverne kan reflektere over, hvilke normer for køn, krop og seksualitet, de møder i billed- og populærkulturen.
- At eleverne kan komme med forslag til alternative måder, flirt kan se ud på.

Fag og emner:

Sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab, dansk

Færdigheds- og vidensområder:

Normer og idealer

Tid:

30-40 minutter

Materialer:

Computere, tablets eller telefoner med netadgang

Beskrivelse

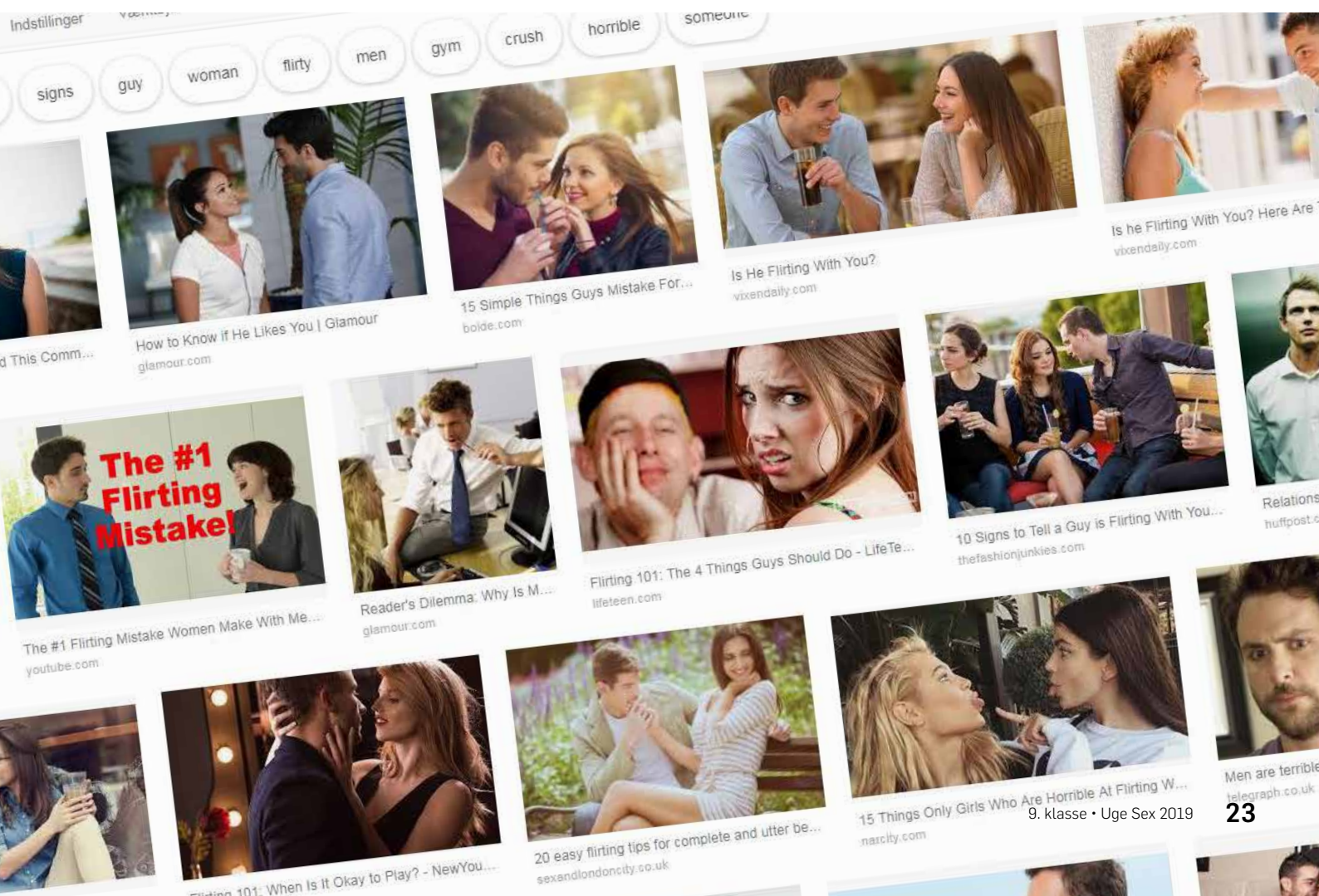
1. Eleverne skal enkelt- eller parvis lave en billedsøgning på google på ordet "flirting" og sammen med en makker tale om, hvad de ser.

De arbejder med disse spørgsmål: Hvis man aldrig havde flirtet og havde brug for at se, hvad flirt overhovedet var for noget, hvilket indtryk ville man så få?

- Hvem flirter?
- Hvordan ser de ud?
- Hvem flirter de med?

2. I plenum taler man om, hvad der kendetegner de personer og situationer, der vises på billederne.

- Alder
- Udseende
- Situationer: Hvor er de? Hvad laver de? Hvordan ser der ud?
- Kropssprog: Mimik, gestik
- Etnicitet
- Køn, herunder forskelle på kønnenes adfærd på billederne
- Seksuel orientering

3. Eleverne skal forestille sig et rumvæsen, der kommer hertil og skal lære, hvad flirt er ud fra billederne på google. Parvis skriver eleverne en "flirtevejledning" – en instruerende tekst med udgangspunkt i billederne.

Eksempel på en flirtevejledning

"Jo, nu skal du høre. For at flirte skal man være mellem 20-30 år. Man skal have noget at drikke. Det skal være rigtig godt vejr. Der skal være berøring, smil og humor. Øjenkontakt og grin. Du skal være en flot, hvid person, og det skal være to forskellige køn."

4. Eksempler på flirtevejledning læses op i plenum, og læreren faciliterer en dialog om normer for flirt. Spørgsmål til at facilitere dialogen:

- Hvordan fremstilles flirt i andre medier, for eksempel film?
- Findes der eksempler på modbilleder til de meget stereotype billeder?
- Hvordan tror I, billederne påvirker unge, der gerne vil flirte?
- Hvem kan man tale med, hvis man gerne vil vide mere om, hvordan man kan flirte?

5. Eleverne skal derefter lave en ny flirtevejledning, som kan give mere realistiske billeder af flirt og plads til, at man kan flirte uanset udseende, køn, seksualitet, etnicitet. Det er også væsentligt, at eleverne i vejledningen forholder sig til, hvordan man fremmer opmærksomhed på grænser og fælles ansvar for relationer.

Tværfagligt

Opgaven forholder sig til følgende færdigheds- og vidensmål i dansk

- Eleven kan fremstille sammenhængende tekster i forskellige genrer og stilarter
- Eleven har viden om varierede udtryksformer målrettet forskellige målgrupper

Digitalisering

Flirtevejledningen kan også laves som en videotutorial eller en lydfil.

KAPITEL 2:

SCORINGEN

Om grænser og kroppen

I dette tema skal eleverne arbejde med grænser, gråzoner og de forskellige situationer af tvivl, usikkerhed og misforståelse, der kan opstå omkring egne og andres signaler, når man går fra flirt til scoring, sex eller er i en relation.

Eleverne kommer til at arbejde med begreber som grænser, signaler, kropssprog og grænseoverskridelser i nære og seksuelle relationer og reflektere over, hvordan unge – både med bevidstheden og kroppen – udvikler deres evner for at fornemme og være opmærksom på sine egne og andres personlige grænser og integritet i forhold til flirt, sex og i relationer.

Eleverne trænes i, hvordan de kan handle, hvis de er medvirkende eller bystandere i grænseoverskridende situationer. I temaet gør eleverne kropslige erfaringer med situationer, hvor deres egne eller andres grænser bliver overskredet. Gennem kritisk refleksion og dialog bliver der sat fokus på at styrke elevernes handlekompetence og motivation til at indgå i sunde og positive seksuelle relationer, der er baseret på frivillighed og uden tvang.

I dette tema bliver der desuden sat fokus på lovgivning om seksuelle overgreb for at øge unges kendskab til lovgivningen om seksuelle overgreb, samt hvilke konsekvenser grænseoverskridelser og overgreb kan have for unge.

TAK, MEN NEJ TAK

FIREHJØRNE-ØVELSE

Læringsmål

- At eleverne kan tale om fordele og ulemper ved forskellige måder at afvise en, de ikke er interesseret i.
- At eleverne kan komme med forslag til, hvordan man kan afvise en ugen-gældt flirt og kan hjælpe en person, der har svært ved at markere sin grænse.

Fag og emner:

Sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab

Færdigheds- og vidensområder:

Personlige grænser, seksuel sundhed, relationer

Tid:

25-35 minutter

Materialer:

Arbejdsark med dilemmaer

Beskrivelse

1. Læreren præsenterer for eleverne, at de nu skal arbejde med, hvordan man afviser en, der forsøger at flirte med en. Læreren fortæller eleverne, at øvelsen handler om at undersøge forskellige handlemuligheder, der kan være i forhold til dilemmaer om flirt og hvilke fordele og ulemper, der kan være ved de forskellige handlemuligheder.

2. Læreren præsenterer eleverne for et dilemma samt fire handlemuligheder i forhold til det pågældende dilemma. Hvert hjørne i klassen repræsenterer en handlemulighed. Læreren fordeler herefter eleverne ud på de fire hjørner, så der står cirka lige mange elever i hvert hjørne. De elever der placeres i hjørnet "Andre muligheder", skal selv formulere en eller flere handlemuligheder, som er anderledes end de andre tre.

3. I hvert hjørne skal eleverne tale sammen om den handlemulighed, der hører til det pågældende hjørne. Afhængig af størrelsen på gruppen kan eleverne tale sammen i fællesskab eller i mindre grupper à 2-3 elever. Gruppen skal argumentere for, hvorfor denne handlemulighed bør vælges samt overveje, hvilke fordele og ulemper, der kan være ved at vælge den pågældende mulighed.

Herefter interviewer læreren de forskellige grupper om deres argumenter og deres refleksioner over fordele og ulemper. Det er vigtigt, at læreren sørger for, at der er fokus på både fordele og ulemper, så det ikke fremstår som om, at der er et svar, der er det eneste rigtige. Gentag herefter øvelsen med det næste dilemma.

Tips til læreren:

Fokus på kønsnormer

Måske kommenterer eleverne på, at nogle af dilemmaerne bryder med normer om køn og seksualitet. Det kan også være, at de er i tvivl om, hvorvidt personerne i dilemmaerne er drenge eller piger. Det kan give anledning til samtaler om kønsnormer i forbindelse med relationer og sex. Læreren kan for eksempel spørge ind til, hvilke automatiske antagelser eleverne har, og om man ville opfatte situationerne anderledes, hvis kønnene på personerne var byttet om.

4. I plenum drøfter man, om det er særligt svært at sige nej til én, man kender.

Brug eventuelt disse spørgsmål:

- Hvilken løsning tror I, den anden person i dilemmaet vil foretrække?
- Hvad kan konsekvenserne være for de forskellige personer ved at blive afvist og afvise?
- Hvis man var personens ven eller veninde, hvad kunne man så gøre/sige for at hjælpe?
- Hvad kan man gøre i vennegruppen for, at det bliver nemmere at sige fra over for hinanden?

ARBEJDSARK:

DILEMMAER

Yunas og Sarah har været kærester i to måneder. De går i klasse sammen og har mange af de samme venner. Yunas synes, det er tid til at have sex, men Sarah er ikke sikker på, hun har lyst. Hvad kan Sarah gøre?

1. Forklare Yunas, at hun ikke har lyst til sex
2. Slå op med Yunas
3. Have sex med Yunas, selvom hun ikke har lyst
4. Andre muligheder

Alex og Kim er gode venner og flirter nogle gange med hinanden, når de er til fest. Kim er vild med Alex, men Alex føler ikke det samme for Kim. Hvad kan Alex gøre?

1. Sige "jeg er ikke vild med dig" til Kim
2. Blive ved med at flirte men ikke gøre mere
3. Være sammen med Kim
4. Andre muligheder

Sille og Elias er til en privatfest hos en fra klassen. Sille er meget fuld, og en af deres klassekammerater prøver hele tiden at kysse og røre hende. Sille griner, men Elias synes, det ser ud som om, at Sille ikke har lyst. Hvad kan Elias gøre?

1. Blande sig udenom, da Sille selv må sige fra
2. Gå hen til klassekammeraten og sige: "Sille er for fuld. Du skal lade hende være!"
3. Tage Sille med hjem
4. Andre muligheder

GRÆNSER

RYG MOD RYG

Læringsmål

- At eleverne kan identificere kropslige tegn på egne og andres grænser.
- At eleverne får kropslige erfaringer med egen og andres intimsfære.

Fag og emner:

Sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab

Tid:

15-20 minutter

Færdigheds- og vidensområder:

Personlige grænser

Beskrivelse

1. Læreren forklarer eleverne, at de nu skal lave en øvelse, hvor de arbejder med at mærke og fornemme hvordan grænser føles i kroppen og kan aflæses på andres kroppe.

2. Øvelsen laves i par. Enten kan læreren lave parrene, eller eleverne kan vælge selv, men det er vigtigt, at de er sammen med en, de er trygge ved.

Læreren beder dem om at placere sig med ryggen mod hinanden så tæt som muligt.

Læreren går nu rundt mellem parrene og spørger nogle af dem om, hvordan det føles at stå på den måde.

Tips til læreren:

Et trygt rum

Hvis læreren vurderer, at det er for grænseoverskridende, at alle skal være med i øvelsen, kan man i stedet lave den i en version, hvor 3-6 par gennemfører øvelsen, og de andre observerer deres reaktioner og taler om dem undervejs.

Læs mere om, hvordan man etablerer et trygt rum i undervisningen her.

Tips til læreren:

For grænseoverskridende?

For nogle elever vil dette trin være for grænseoverskridende, og de vil træde væk fra hinanden. I de tilfælde spørger læreren ind til, om det er for meget at stå helt tæt, og hvis det er tilfældet, beder man dem i stedet observere reaktionerne hos de andre par.

3. Eleverne bliver nu bedt om at vende sig om, uden at øge afstanden mellem hinanden. Igen går læreren rundt og spørger ind til, hvordan det føles at stå på denne måde. Læreren spørger konkret om, hvad eleverne gør med kroppen, for eksempel vender ansigterne til siden, griner, bøjer kroppen bagover eller automatisk stiller sig med større afstand til hinanden.

4. Læreren siger nu, at den yngste person i hvert par skal finde en behagelig afstand at stå i, uden at tale med den anden om det. Når alle par har justeret deres afstand, går læreren rundt og spørger ind til, hvad den anden part synes om den afstand, der er valgt.

Hvor starter din intimsfære?

Intimsfæren er det private område af et menneskes liv. Det er et fysisk men usynligt afgrænset område, som nære relationer som for eksempel familie og venner ofte får lov at træde ind i.

Det særlige for intimsfæren er, at de sanselige indtryk dominerer. Derfor er der en række uskrevne regler i forhold til at holde den rette fysiske afstand til andre mennesker og deres kroppe for ikke at overskride hinandens grænser. Nogle teorier fortæller, at intimsfæren starter ved en afstand på 45 cm. Dog er der personlige forskelle på, hvilken afstand man sætter for sin egen intimsfære, ligesom der kan være kulturelle forskelle.

5. Til sidst samler man op i plenum, og læreren spørger ind til:

- Hvorfor føles det anderledes at stå ansigt til ansigt end ryg mod ryg?
- Hvilke kropslige tegn var der på, at det følte ubehageligt at stå så tæt?
- Langt de fleste oplever, at selvom det kun er den ene, der får lov at bestemme afstanden i den sidste del af øvelsen, er den anden tilfreds med afstanden. Hvad fortæller det?
- Hvad er forskellen på denne situation, hvor eleverne står tæt på en, de kender i forvejen i forhold til andre situationer, hvor man står tæt op ad fremmede i byen, til festen, på dansegulvet eller til en koncert?

Øvelsen kan derefter give anledning til en samtale om, hvordan det kan være, at langt de fleste kan aflæse hinandens grænser (når de justerer afstanden i den sidste del af øvelsen), men at der alligevel sker grænseoverskridelser blandt unge til fester og i byen.

HVAD KAN DE GØRE?

FILM OG FORUMSPIL

Læringsmål

- At eleverne kan komme med konkrete bud på, hvordan man kan give og modtage afvisninger på en omsorgsfuld måde.

- At eleverne på egen krop kan afprøve handlemuligheder i dilemmaer med flirt i nære relationer.

Fag og emner:

Sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab

Færdigheds- og vidensområder:

Personlige grænser, relationer

Tid:

60-90 minutter

Beskrivelse

1. Læreren fortæller eleverne, at de nu skal arbejde med afvisning. Og især med hvordan man afviser og modtager en afvisning på en god måde. De skal også arbejde med, hvordan man kan hjælpe hinanden i sådanne situationer. Læreren deler arbejdsark 1 med spørgsmål ud til eleverne og gennemgår det i plenum. Derefter ser man filmen "Afvisning" på www.underviserportalen.dk.

2. Læreren opdeler eleverne i grupper på 3-5 personer. Grupperne får nu 15 minutter til at tale om spørgsmålene på arbejdsarket.

3. Læreren samler op i plenum og spørger uddybende ind til gruppernes svar. Det er en god idé at sikre, at svarene bliver så konkrete som muligt.

Spørgsmål der kan gøre samtalen mere konkret

- **Spørg med "hvordan?"**
"Når I siger, at en god afvisning er, når man siger det ligeud. Hvordan gør man så det?"
- **Spørg til konkrete eksempler:**
"I siger, at en god reaktion er, når man ikke bliver vred. Kan I komme med eksempler på en ikke-vred situation?"
- **Spørg med "hvorfor?"**
"I siger, at der kan være forskel på, hvordan man tror, andre har det og hvordan man selv har det. Hvorfor tror I, det er sådan?"

4. Læreren forklarer, at eleverne nu skal arbejde med en metode, der hedder forumspil. Det er vigtigt at understrege, at det ikke er skuespil eller rollespil men en metode, hvor man skal demonstrere et dilemma eller problem, som klassen i fællesskab skal løse.

5. Fem til ti elever melder sig som forumspillere, der skal demonstrere et dilemma. Forumspillerne deles op i mindre grupper, og hver gruppe får et dilemma, som de får 10 minutter til at øve igennem. De får at vide, at de skal stoppe lige der, hvor det bliver svært for personerne i dilemmaet. Imens forumspillerne øver, læser det andet hold dilemmaerne igennem, og taler i mindre grupper om, hvad personerne kan gøre i situationerne.

Borde rykkes væk, og stolene stilles i en halvcirkel. Grupperne kommer ind, og læreren forklarer, at grupperne skal demonstrere deres dilemmaer, og at det er resten af klassens opgave at finde gode løsninger på personernes dilemmaer. Forumspillerne må ikke selv bidrage. En gruppe viser sit dilemma.

7. Læreren går hen til en af personerne i dilemmaet, holder en imaginær tankeboble over hovedet på personen og spørger ud til klassen: "Hvad tænker personen lige nu?". Alle undtagen deltagerne i dilemmaet må svare. Læreren kan lave tankeboble på flere eller alle personer i dilemmaet for at demonstrere, at alle personer har noget på spil i sådan en situation - også dem der ikke er direkte involverede.

Tips til læreren:

Fordeling af rollerne

Det er en central del af metoden, at der ikke er behov for skuespillerevner, eller at man sætter sig ind i den tildelte rolles personlighed. Derfor er det heller ikke vigtigt, at den enkelte forumspiller demonstrerer en person af det køn, han/hun selv identificerer sig med. Rollerne kan derfor frit fordeles af læreren eller eleverne.

Tips til læreren:

Bystandere

Det er en god idé at have et særligt fokus på de personer, der befinder sig omkring den person, som oplever et dilemma (bystandere). Man kommer nemt til at fokusere på dem, der er direkte involverede og overser dermed de handlingsmuligheder, der ligger hos dem, der står på sidelinjen. Hvis eleverne ikke selv kommer med bud på, hvad bystanderne kan gøre, kan man som lærer spørge ind til det, og også lave "tankeboble" på nogle af de karakterer i dilemmaet, som ikke er direkte involverede.

8. Læreren spørger ud i klassen, hvad personerne kan sige eller gøre i denne situation. Igen må alle undtagen deltagerne i dilemmaet svare. Når en af eleverne kommer med et svar, "indskiftes" eleven, og dilemmaet gennemspilles igen med den nye handlemulighed. Dette gøres flere gange, så flere handlemuligheder for flere af dilemmaets aktører afprøves.

9. Når de forskellige handlemuligheder er gennemspillet, må den næste gruppe spille sit dilemma, og trin syv og otte gentages.

Tips til læreren:

Alle ved hvad der skal ske

For nogle elever kan det opleves som utrygt og grænseoverskridende at skulle være med opgaven med at demonstrere situationerne, og det er god ide at introducere opgaven tydeligt og understrege, at det er ikke et rollespil, og at man selv bestemmer, om vil være med i den udførende del af øvelsen. Det er også en god idé løbende at have fokus på, at alle føler sig trygge i arbejdet og de roller, de indtager i øvelsen.

Tips til læreren:

Variationsmuligheder

Aktiviteten kan varieres på følgende måder

- Alle eleverne inddrages i grupper, og hver gruppe skal selv udvikle et dilemma, der viser en situation, som handler om grænser og afvisning. Dilemmaet skal ikke løses men stoppe der, hvor det er aller mest svært for personerne i situationen. Hver gruppe skal fremføre sit dilemma og trin tre og fire gennemføres på hvert dilemma.
- Læreren udvælger det dilemma, som er mest relevant for klassen, og en lille gruppe elever spiller dilemmaet. Aktiviteten gennemføres ellers som beskrevet. Hvis flere elever derefter har lyst til at prøve at spille, kan man fortsætte med de øvrige dilemmaer.

ARBEJDSARK 1:

ARBEJDSSPØRGSMÅL

Svar på spørgsmålene. I må bruge det, de unge siger i filmene. I må også bidrage med jeres egne synspunkter.

- Hvorfor kan det føles ubehageligt at blive afvist?
- Hvad er en god måde at modtage en afvisning på?
- Hvad er en dårlig måde at modtage en afvisning på?
- Hvorfor kan det føles ubehageligt at afvise nogen?
- Hvad er en god måde at afvise på?
- Hvad er en dårlig måde at afvise på?

- **En af de unge i filmen siger, at det kan svært at sige ja til noget og nej til noget andet.**
Hvad tror I, hun mener med det?
Og hvorfor kan det være svært?

- **Flere af de unge i filmen siger, at de hellere vil have en klar afvisning, end at den anden ikke tør sige fra?**
Hvis det er rigtigt, hvorfor er det så alligevel ofte svært at give en afvisning?

- **Kan der være forskel på, hvordan man selv helst vil afvises, og hvordan man tror, andre vil afvises?**
Hvorfor?
Hvorfor ikke?

- **En af de unge siger, at det nemmere at afvise en, man kender?**
Er I enige?
Hvorfor?
Hvorfor ikke?

ARBEJDSARK 2:

DILEMMAER

Case 1

Karl er hjemme hos sin ven for at se en film. Vennens søster Hadil kommer og ser filmen sammen med dem. Karl synes, Hadil er ret lækker, og det virker som om, at Hadil også godt kan lide ham. I hvert fald sætter han sig lige ved siden af Hadil og smiler til hende. Da filmen begynder, rykker Karl sig tæt ind til Hadil og begynder at stryge sin hånd på Hadils lår. Det virker som om, Hadil prøver at flytte sig væk, og Karl bliver usikker på, hvad han skal gøre.

Case 2

Valdemar er til fest hjemme hos en fra skolen. Der er mange af Valdemars venner, og de drikker sig ret fulde og danser en del. Der kommer en fra klassen ind, som han tidligere har flirtet lidt med. Klassekammeraten kommer over og siger hej, stiller sig helt tæt på Valdemar. Valdemar kan mærke, at klassekammeraten lægger op til at kysse ham, men Valdemar har ikke lyst til, at det skal ske.

Case 3

Det er fredag aften, og Sadia er i byen med sine venner. Musikken er høj, så Sadia skal læne sig helt ind over baren for at kunne råbe bartenderen op. Jonathan står bag ved Sadia og lægger en hånd på hendes ryg. Sadia vender sig i det samme om, og Jonathan fornemmer, at Sadia ikke synes om det.

KAPITEL 3:

EFTERSPILLET

Om fællesskabets rolle

I dette tema skal eleverne arbejde med, hvordan unge både i konkrete situationer og efterfølgende taler om og håndterer oplevelser med flirt, scoring, sex og grænseoverskridelser, og hvordan unges venner og nære fællesskaber kan spille en aktiv rolle i forhold til at handle og skabe forandring gennem empati, hjælp og handlinger.

Eleverne kommer til at beskæftige sig med, hvordan unges opfattelser og adfærd i forskellige situationer med flirt, scoring, sex og grænser ofte er påvirket af de forventninger, kulturer og det sprog, der er findes i deres vennegrupper og nære fællesskaber. Der er fokus på at udfordre uhensigtsmæssig og ekskluderende sprog og kultur og motivere til at skabe nyt sprog og alternative handleerfaringer.

Eleverne arbejder konkret med at identificere forskellige bæredygtige og realistiske handleerfaringer og -muligheder hos forskellige aktører i fællesskabet og i konkrete situationer og kontekster. Der er fokus på at eleverne sætter ord på konkrete forslag til formuleringer og udpeger handlemuligheder for forskellige aktører og hjælpere (bystandere) som for eksempel venner, klassekammerater, kærester, bekendte eller familie.

I dette tema arbejdes ligeledes med unges viden om seksuelle overgreb for at øge unges kendskab til lovgivningen om seksuelle overgreb, samt hvilke konsekvenser grænseoverskridelser og overgreb kan have for unge.

DAGEN DERPÅ

FILM OG GRUPPEARBEJDE

Læringsmål

- At eleverne kan gå i dialog om vennernes betydning for, hvordan man reagerer på ubehagelige oplevelser vedrørende flirt og sex.

- At eleverne kan komme med bud på, hvad der karakteriserer en vennegruppe, hvor man godt kan tale om dårlige seksuelle oplevelser.

Færdigheds- og vidensområder:

Relationer, normer og idealer

Tid:

30-45 minutter

Materialer:

Filmen "Mellem venner" og arbejdsark med opgaver til filmen

Beskrivelse

1. Læreren introducerer eleverne til, at de nu skal arbejde med, hvordan fællesskaber som for eksempel en klasse eller en vennegruppe kan hjælpe til, at det bliver nemmere at tale om dårlige oplevelser med afvisning eller grænseoverskridelse.

2. Læreren uddeler arbejdsark 1 med spørgsmål til filmen og gennemgår spørgsmålene i plenum. Klassen ser filmen "Mellem venner" på www.underviserportalen.dk.

Tips til læreren:

Overskredne grænser

I opgaven taler eleverne om dårlige seksuelle oplevelser eller situationer, hvor unge har fået overskredet deres grænser. De taler om, hvorfor det kan være svært at tale med vennerne om den slags oplevelser. Det er vigtigt, at de undervejs i undervisningen bliver gjort opmærksom på, at der er steder, hvor man kan få anonym rådgivning, hvis man er i tvivl om, om man for eksempel har været udsat for eller har begået et overgreb, men også med andre spørgsmål der vedrører køn, krop og seksualitet. Henvi for eksempel til Privatsnak.dk – rådgivning om køn, krop og seksualitet for børn i alderen 10-15 år og til Erduivivl.dk som rådgiver om overgreb.

3. Læreren deler eleverne i grupper på 3-5 personer, som svarer på spørgsmålene på arbejdsarket.

4. Læreren samler op i plenum og spørger uddybende ind til, hvordan man kan være med til at skabe en kultur i vennegruppen, hvor man godt kan tale om negative oplevelser med flirt og sex.

Tips til læreren:

Vener og kammerater kan gøre en forskel

Det er vigtigt, at unges sociale relationer inddrages aktivt i dialogen som nogen, der har handlemuligheder i forhold til at forebygge seksuelle overgreb. Venner, kammerater, kæresten og andre 'bystandere' har mulighed for at hjælpe, gribe ind og tale med unge i de situationer, hvor de oplever seksuelle grænseoverskridelser eller overgreb. Blandt teenagere, der bliver udsat for seksuelle overgreb, er der 26 %, der ikke har fortalt om det til nogen. Men dem de fortæller det til, er oftest vennerne (47 %), kæresten (29 %), en bekendt (10 %), familien (30 %) eller læge, sygeplejerske eller lignende. Sundhedspersonale (11 %).¹³ Det er vigtigt at have fokus på bystanderes motivation og handleerfaring i forskellige kontekster og situationer.

13. *Seksuelle krænkelse. Omfang og karakter*, Aalborg Universitet, Københavns Universitet og Kantar Gallup for DKR, 2017

ARBEJDSARK:

OPGAVER TIL FILMEN

Besvar spørgsmålene med udgangspunkt i filmen og jeres egne synspunkter og holdninger.

Ordforklaring: Seksuelle oplevelser

Når der i opgaven står "seksuelle oplevelser" dækker det også over situationer, hvor man kysser eller berører hinanden på intime måder. Der behøver altså ikke være tale om sex, for at man kalder det en seksuel oplevelse.

Opgaver:

- Hvorfor kan det være svært at tale om en afvisning?
- Hvorfor kan det være svært at tale om, hvis man er i tvivl om, om man har overskredet en andens grænse?
- Hvorfor kan det være svært at tale om, hvis man har fået overskredet sine egne grænser?
- Hvilke konsekvenser kan det have, at man ikke kan tale om dårlige seksuelle oplevelser med sine venner?
- Hvor kan man søge hjælp, hvis man ikke kan tale med venner eller familie om en dårlig seksuel oplevelse?
- I filmen siger en af de unge, at der er stor forskel på, hvordan man taler om piger og drenge, der har mange seksuelle partnere. Er I enige i, at der er denne forskel? Kom gerne med eksempler.
- Hvad kan denne forskel betyde for unges opmærksom på hinanden, når vi forsøger at score?
- I filmen kommer de unge med eksempler på, hvordan vennegruppen kan have både en positiv og en negativ indflydelse.

Lav en liste over eksemplerne på, hvordan venner kan have en positiv og negativ indflydelse. Brug både eksempler fra filmen og jeres egne eksempler

Positiv indflydelse	Negativ indflydelse

HVEM KAN GØRE NOGET?

CASE MED BENSPÆND

Læringsmål

- At eleverne kan give bud på et fællesskabs handlemuligheder i forhold til seksuelle situationer.

Fag og emner:

Sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab

Tid:

20-30 minutter

Materialer:

Arbejdsarket med casens tre dele

Færdigheds- og vidensområder:

Personlige grænser, relationer, normer og idealer

Beskrivelse

1. Læreren forklarer, at aktiviteten handler om at se alle de forskellige personer, som kan hjælpe, hvis en flirt eller scoring går galt. Eleverne deles i grupper på 3-5 personer, og læreren læser den første del af casen på arbejdsarket op. Eleverne skal nu tale i gruppen om, hvad personen kan gøre, og hvilke fordele og ulemper der er ved disse handlemuligheder.

2. Der samles op i plenum, og læreren spørger ind til elevernes synspunkter og beder dem komme med konkrete bud på ord, sætninger og handlinger, som personerne i casen kunne bruge i situationen.

3. Dernæst læser læreren anden del af casen op. Grupperne drøfter igen, inden der samles op i plenum. Det samme sker med den tredje del af casen.

4. Når man i plenum har talt om alle tre dele af casen, tegner læreren på tavlen alle de aktører, som er en del af situationen.

De forskellige aktørers handlemuligheder og forslag til konkrete sætninger skrives på kortet. Bemærk at kortet skal bruges i næste øvelse!

Tips til læreren

Spørgsmål til at gøre dialogen konkret:

- Spørg med "hvordan...?"
"I siger, at han bare skal gribe ind. Men hvordan kan han gribe ind?"
- Spørg med "hvorfor...?"
"I siger, at hun bare skal tale med ham om det, men hvorfor tror I, hun ikke gør det?"
- Spørg til fordele og ulemper ved forskellige handlinger
"Hvad er fordele og ulemper ved at blande sig i situationen?"

Tips til læreren:

Stereotype forestillinger om køn

Casen udfordrer stereotype forestillinger om køn. Hvis eleverne spørger til det, kan det give anledning til en samtale om de fremherskende billeder af, at kvinder er ofre, og heteroseksuelle mænd er gerningspersoner. Spørg for eksempel om, hvorvidt man vil opfatte nogle af situationerne anderledes, hvis kønnene var byttet om.

ARBEJDSARK:

CASE

Del 1

Emil er til fest hos en af sine klassekammerater. Til festen møder han Sarah, som han før har flirtet med. Flere af Emils venner siger, at Sarah har fortalt dem, at hun gerne vil være sammen med Emil. Emil og Sarah flirter hele aftenen og ender med at gå hjem til ham. Da de går, er der flere af vennerne, der ser det, og én råber: "Giv den nu gas! Og husk, at vi skal have et referat i morgen!". Sarahs ven Bayram ser, at hun ikke ser særlig glad ud.

Hvad kan Bayram gøre i situationen?

Del 2

Emil og Sarah ligger på sengen og kysser. Sarah prøver at åbne Emils bukser, men han flytter hendes hånd. De bliver ved med at kysse og kæle, og Sarah fornemmer, at Emil er tændt på at have sex, men hver gang hun prøver at åbne hans bukser, flytter han hendes hånd.

Hvad kan Sarah gøre?

Del 3

Da Sarah næste dag mødes med sin ven Elias, fortæller hun, at hun har været sammen med Emil, men at han fjernede hendes hånd, hver gang hun prøvede at tage tøjet af ham. De endte med at være sammen alligevel, men hun er i tvivl om, om han syntes, det var fedt.

Hvad kan Elias gøre?

FOREBYGGELSE

AF SEKSUELLE OVERGREB

MINIPROJEKT

Læringsmål

- Eleverne kan anvende den viden og de handlemuligheder, de har tilegnet sig til at foreslå løsninger på konkrete problemer.

Fag og emner:

Sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab, projektopgaven

Tid:

45-90 minutter

Materialer:

Arbejdsark 1 med fakta om seksuelle overgreb og Arbejdsark 2 med opgave

Færdigheds- og vidensområder:

Personlige grænser, seksuel sundhed, normer og idealer, relationer

Beskrivelse

1. Læreren forklarer eleverne, at de nu skal arbejde med den viden, de har tilegnet sig om normer, grænser og vennegruppens betydning i relation til, hvad forskningen viser om seksuelle overgreb blandt unge i nære relationer.
2. Eleverne skal nu læse faktaarket (arbejdsark 1). Faktaarket gennemgås i plenum, så man er sikker på, at alle har forstået det.
3. Læreren inddeler eleverne i grupper på 3-4 personer. Grupperne skal nu ud fra faktaarket og den viden, de har fået om normer, løse opgaven på arbejdsark 2. Læreren kan vælge fremlæggelsesformen eller lade eleverne selv vælge den.
4. Eleverne fremlægger deres arbejde for klassen. Læreren og klassekammeraterne spørger uddybende ind. I lærerintroduktionen kan læreren finde mere viden om overgreb, grænser, seksuelle scripts og andet, som kan bruges til at perspektivere fremlæggelserne.

Tværfagligt

Denne opgave kan bruges som en del af eller som forarbejde til projektopgaven. Hvis man for eksempel arbejder med det overordnede emne Grænser, kan man endvidere inddrage andre dele af undersøgelsen "*Seksuelle krænkelse. Omfang og karakter*" fra Det Kriminalpræventive Råd og den kvalitative undersøgelse "*Samtykke – viden om det unge gør, oplever og påvirkes af på vejen til sex*". Som en del af Det Kriminalpræventive Råds kampagne "Tune ind", er der endvidere produceret en *minidokumentar*, hvor Emil Kruse og Louis Samson undersøger emnet grænser (Søg på tuneind på youtube).

Tips til læreren:

Podcast Grænseland

Hvis man ønsker at lade eleverne arbejde med virkelige historier om situationer, hvor unge oplever seksuelle grænseoverskridelser og overgreb, kan man bruge **podcasten Grænseland** og historierne "Slap nu af, jeg ville jo bare have et kys" og "Jeg, en voldtægtsmand". Øvelser til disse historier findes i undervisningsmaterialet "Flirt og normer i grænselandet" til 10. klasse.

ARBEJDSARK 1:

FAKTA OM SEKSUELLE OVERGREB

DEL 1

Forskningen viser:

- At 40 % af dem, der er udsat for seksuelle overgreb, er mellem 13 og 19, når det sker.
- At de fleste overgreb sker blandt unge, der kender hinanden.
- At seksuelle overgreb mod teenagere ofte foregår i et privat hjem eller i forbindelse med en fest eller bytur.
- At mange unge ikke gør aktivt modstand under et overgreb, oftest fordi de var for bange.
- At seksuelle overgreb ikke altid er forbundet med fysiske skader men ofte har psykiske konsekvenser for offeret.
- At unge i højere grad end voksne peger skylden indad, hvis de er udsat for et overgreb. Mange ofre skammer sig eller føler sig "beskidte" efter overgrebet.
- At unge kan have en opfattelse af, at de ikke har sagt fra på den "rigtige" måde og derfor kan være i tvivl om, om de har været udsat for noget kriminelt.
- At der kan gå noget tid, før man opfatter, at man har været udsat for et seksuelt overgreb.

Kilde: *Seksuelle krænkelser. Omfang og karakter, DKR, 2017*

FAKTA OM SEKSUELLE OVERGREB

DEL 2

Hvad siger loven om vold, trussel om vold eller anden form for tvang?

Der er tale om et seksuelt overgreb i juridisk forstand, når gerningspersonen har anvendt vold, trussel om vold eller anden form for tvang eller lignende. Vold kan for eksempel være slag, spark, fastholdelse eller kvælertag. Tvang eller lignende kan være:

- Hvis gerningspersonen forhindrer dig i at forlade stedet.
- Hvis du sover eller er bevidstløs – på grund af for eksempel alkohol eller stoffer.
- Hvis gerningspersonen truer dig med at lægge nøgenbilleder af dig på nettet eller lignende.
- Hvis gerningspersonen udøver vold mod eller truer en anden person end dig, for eksempel din kæreste eller familie.

Der er tale om voldtægt, hvis der er enten vaginalt eller analt samleje. Hvis der gennemføres anden seksuel omgang end samleje under tvang, kan der være tale om forsøg på voldtægt eller anden form for strafbart seksuelt overgreb.

Kilde: politi.dk/anmeld/sekstualforbrydelser/voldtaegt-og-seksuelle-overgreb

Tvang eller lignende?

At være tvunget til noget betyder grundlæggende, at man gør noget eller bliver udsat for noget imod sin vilje.

Man kan skelne mellem fysisk tvang og psykisk tvang.

Fysisk tvang er for eksempel slag, spark eller fastholdelse.

Psykisk tvang er trusler om vold eller om at sprede rygter, dele billeder uden samtykke, eller hvis man manipuleres eller overtales mod sin vilje.

ARBEJDSARK 2:

OPGAVE

1. Identificér et problem

I har nu arbejdet med de normer, idealer og forventninger, der knytter sig til unges intime og seksuelle forhold. I har også arbejdet med grænser og afvisning, og hvorfor det kan være svært at give og modtage afvisninger. I har diskuteret og kommet med forslag til, hvordan man i vennegruppen eller andre sociale fællesskaber kan være med til at skabe en kultur, hvor man kan tale åbent om både positive og negative oplevelser.

I skal nu se på faktaarket om seksuelle overgreb. I skal vælge et problem, som I vil arbejde med.

Formuler problemet som et spørgsmål, der ikke kan besvares med ja eller nej.

Altså:

~~Er de fleste af dem, der bliver udsat for seksuelle overgreb, teenagere?~~

Hvorfor er de fleste af dem, der bliver udsat for seksuelle overgreb teenagere?

2. Giv et bud på årsagen

Brug den viden og de overvejelser, I har gjort igennem forløbet til at komme med argumenterede bud på, hvorfor der er dette problem.

3. Forslag til handlemuligheder

Kom med konkrete forslag til, hvad der kunne løse problemet. Prøv at lade være med at vælge de nemme svar som for eksempel mange overgreb sker i forbindelse med byture/fester, så unge skal bare lade være med at gå til fester. Tænk i stedet over, hvordan man kan hjælpe unge med at have et sjovt ungdomsliv med fest, flirt og sex, uden at det ender i grænseoverskridelser eller overgreb.

I kan både tænke over, hvad man kan gøre i vennegruppen, i klassen, på skolen, i familien og kom gerne med konkrete forslag, der kan bidrage til at jeres klasse bliver et trygt sted, hvor man respekterer andres grænser og kan tale om ting, der er svære.

4. Præsentation

I skal nu præsentere både problem, årsag og handlemuligheder for klassen.

SEX
SAMFUND

DET KRIMINAL
PRÆVENTIVE RÅD